

DONES I PARTICIPACIÓ POLÍTICA: Rastrejant el perquè d'una absència

L'objectiu de la recerca és comprendre el perquè de l'absència de les dones en la participació política. En concret, en col·lectius polítics alternatius i moviments socials. L'interès rau en copsar com malgrat un imaginari igualitari i unes formes de fer alternatives i sensibles a les desigualtats, les pràctiques que es reproduïxen en aquests col·lectius continuen exclouent la participació femenina d'una manera similar a la política professional i al mercat laboral. A nivell teòric, s'ha pres com a base explicativa l'estructura sexuada de la vida quotidiana (Saraceno a Torns, 2003) i les aportacions d'autores especialitzades com Verge (2007, 2010), Astelarra (1999) o Alfama (2004, 2007) pel que fa als aspectes concrets de la participació de les dones en la política professional, el teixit associatiu i els moviments socials. A nivell metodològic, s'han establert tres hipòtesis i dues subhipòtesis que s'han contrastat amb sis entrevistes qualitatives a dones amb càrregues familiars que participen en col·lectius polítics alternatius i a dones que hi han deixat de participar.

Un dels factors que constitueixen l'arrel dels obstacles que es troben les dones a l'hora de participar és la invisibilització de les tasques domèstiques i de cura en els col·lectius polítics i la centralitat del mercat laboral. Així doncs, la rigidesa temporal que comporten aquestes tasques no és tinguda en compte com un problema col·lectiu, sinó com un assumpte privat de les dones que es troben en aquesta situació. Aquest fet es plasma tant en les maneres d'organitzar-se com en els temes als quals es dóna importància a l'hora de fer política. En conseqüència, les dones amb poc temps de lliure disposició personal es veuen obligades a adaptar els ritmes de la seva participació, a prioritzar les tasques que duen a terme en el col·lectiu i a desenvolupar estratègies que passen per la planificació i el sacrifici. Les dones que deixen de participar activament adopten un paper de col·laboradores o passen a participar d'altres espais amb una agenda més relaxada i unes maneres de fer que poden compaginar millor amb les tasques de cura. A més, degut a la valoració de la presència personal en aquest tipus de participació, les aportacions de les dones són sovint invisibilitzades. Així doncs, els càrrecs de responsabilitat estan ocupats majoritàriament per homes, malgrat tinguin càrregues familiars.

Facilitar la participació de les dones en tots els àmbits de participació política i social i visualitzar les seves aportacions i reivindicacions és una condició necessària per tenir en compte la importància de les tasques domèstiques i de cura com a pilar del benestar social i, de retruc, fomentar-ne el seu repartiment entre homes i dones.

DONES I PARTICIPACIÓ POLÍTICA

Rastrejant el perquè d'una absència

Núria Alcaraz amb la supervisió de Teresa Torns

1. INTRODUCCIÓ

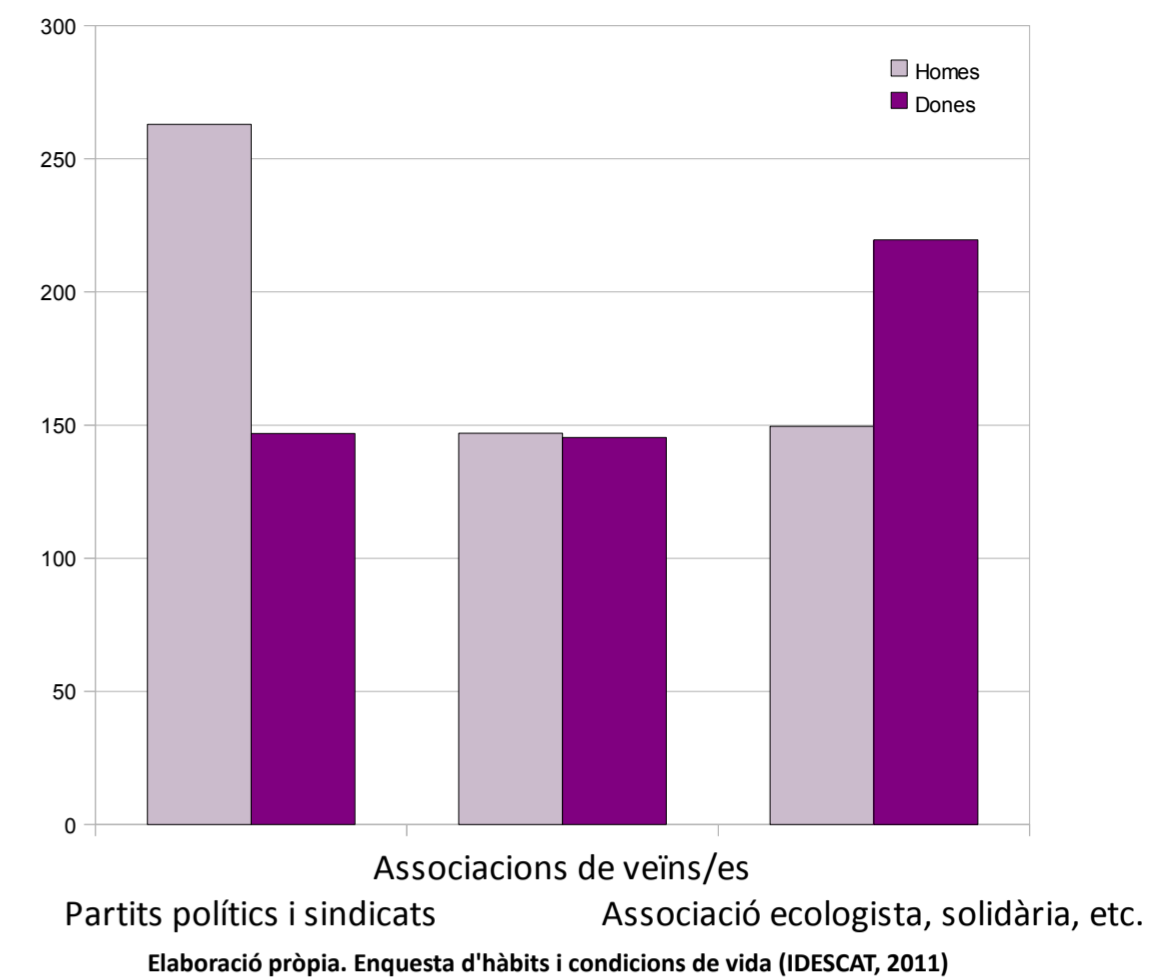
L'objectiu de la recerca és comprendre el perquè de l'absència de les dones en la participació política. En concret, en col·lectius polítics alternatius i moviments socials. L'interès rau en copsar com malgrat un imaginari igualitari i unes formes de fer alternatives i sensibles a les desigualtats fins i tot en aquests col·lectius persisteix l'exclusió de la participació femenina d'una manera similar a la política professional i al mercat laboral.

A nivell teòric, s'ha pres com a base explicativa l'estructura sexuada de la vida quotidiana (Saraceno a Torns, 2003) i les aportacions d'autores especialitzades com Verge (2007, 2010), Astelarra (1999) o Alfama (2004, 2007) pel que fa als aspectes concrets de la participació de les dones en la política professional, el teixit associatiu i els moviments socials.

2. METODOLOGIA

S'han establert tres hipòtesis entorn la manca de temps de les dones, la manera d'organitzar-se dels col·lectius polítics alternatius, els interessos de les dones i els càrrecs de responsabilitat. S'han contrastat amb sis entrevistes qualitatives a dones amb càrregues familiars. Tres amb una participació activa i tres que ho han deixat.

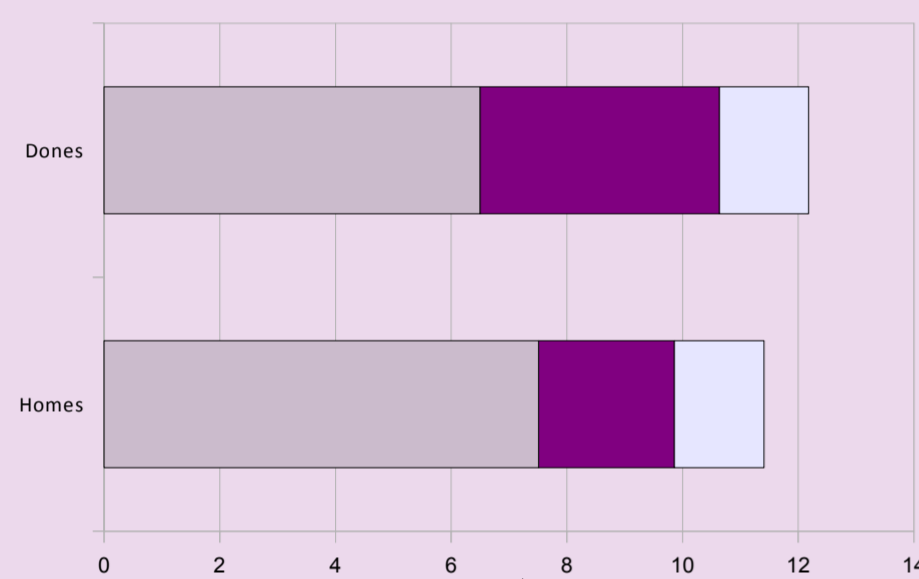
S'han escollit diferents col·lectius en funció de les seves característiques: Organitzacions polítiques d'esquerres i alternatives (CUP, Endavant-OSAN), teixit associatiu i veïnal (Ateneu popular, AMPA) i moviments socials (PAH).

Desmentint el que s'acostuma a pensar, les dones s'interessen per la política i en participen, però de manera diferent als homes.

3. RESULTATS

Manca de temps de lliure disponibilitat de les dones

Elaboració pròpia. Enquesta d'ús del temps (IDESCAT, 2010-2011)

Les tasques de cura es consideren una qüestió privada i no són reconegudes

Horaris en funció del mercat laboral (vespre-nit)
S'atorga un gran valor al temps de dedicació presencial al col·lectiu

Manca de discurs sobre les famílies i les seves reivindicacions quotidianes

Model de "dona ideal" "autònoma i independent", sense càrregues familiars

S'adapten les dones, no la política

Portar les criatures a les reunions quan és possible
Ritme de vida frenètic: Sacrificar hores de son per seguir participant
Planificar detalladament les tasques dels dies, viure sota un règim de triple-presència

Trajèctories de presències i absències

Les dones prioritzen certes parcel·les de participació i n'abandonen d'altres en les etapes de més rigidesa temporal, com el naixement d'una criatura
Els homes tendeixen a mantenir una presència constant tot i tenir càrregues familiars

Algunes de les dones que deixen de participar activament duen a terme altres tipus de participació que cal tenir en compte

Paper de col·laboradores no-presencial
Col·lectius que no depenen de l'agenda política i permeten una participació més relaxada
Col·lectius relacionats amb les tasques de cura (AMPA, cooperatives de consum)

Persistència de les desigualtats de gènere en els col·lectius polítics alternatius

Presència i visibilització de dones amb càrregues familiars ↔ Més o menys reconeixement de les tasques de cura

Facilitar la participació de les dones amb càrregues familiars
Condicció necessària i a l'abast dels col·lectius, però no suficient

Actitud passiva davant les responsabilitats

Les dones esperen a ser proposades pels càrrecs de responsabilitat en lloc de presentar-se pels seus mèrits i tendeixen a demanar l'aprovació de les seves parelles

Resistències masculines al canvi

Recels dels homes quan es denuncien desigualtats de gènere en els seus col·lectius.
Actitud aprensiva de les parelles d'algunes dones que dediquen molt de temps a la participació política i assumeixen càrrecs de responsabilitat

Invisibilització de les tasques que tendeixen a assumir les dones

Tasques menys presencials
Vinculades a la cura (anar a comprar, cuidar-se de les criatures)
Poc valorades: Tasques de secretaria i coordinació

4. CONCLUSIONS

- Tant la manca de temps de lliure disponibilitat de les dones, com les maneres d'organitzar-se dels col·lectius polítics alternatius ens mostren la persistència d'una manera de fer i de pensar en clau masculina malgrat un discurs sensible amb les desigualtats de gènere.
- S'invisibilitzen les tasques de cura i la seva rigidesa temporal, considerades com un afer privat de les famílies i en especial de les dones. El mercat laboral estableix la centralitat.
- Les desigualtats de gènere en aquests col·lectius es plasmen en les dificultats de les dones amb càrregues familiars per assumir totes les tasques que desitjarien i, en la majoria dels casos, per la poca presència d'aquestes especialment en càrrecs de responsabilitat.
- És necessari visualitzar la participació política particular de les dones: Les seves estratègies per tal de seguir participant malgrat la rigidesa temporal de les tasques de cura i les seves reivindicacions entorn d'aquestes per tal d'atorgar-los la centralitat i fomentar-ne un repartiment igualitari entre homes i dones.

**UNIVERSITAT AUTÒNOMA DE BARCELONA
FACULTAT DE CIÈNCIES POLÍTiques I SOCIOLOGIA**

DONES I PARTICIPACIÓ POLÍTICA

RASTREJANT EL PERQUÈ D'UNA ABSÈNCIA

**Grau de Sociologia
Treball de Fi de Grau**

**Alumna: Núria Alcaraz Coca
Tutora: Teresa Torns**

ÍNDEX

0. Introducció	3
1. Marc teòric	4
1.1. Dones, temps i participació política	4
1.2. Una altra manera de fer política, les dones i el teixit associatiu	5
1.3. Els moviments socials i els col·lectius polítics alternatius, també en clau de gènere	6
2 Hipòtesis	7
3 Resultats principals	8
4 Conclusions	12
5 Bibliografia	13
6 Annex	15
6.1 Recull de dades i gràfiques consultades	15
6.2 Metodologia	17
6.2.1 Operativització dels conceptes	17
6.2.2 Decisions mostrals	18
6.2.3 Guió de les entrevistes	19
6.3 Discussió empírica amb cites de les entrevistades	22
6.4 Taula de síntesi dels resultats	37

0. INTRODUCCIÓ

Els estudis demostren que la participació política en les societats democràtiques ha sigut una activitat socialment exclosa a les dones. De caràcter eminentment públic, es relaciona amb les xarxes personals i socials que hom desenvolupa al mercat laboral i amb el temps d'oci. Les dones, sota un règim patriarcal articulat per la divisió sexual del treball, adopten l'esfera privada i el rol reproductiu de mares i cuidadores i, en conseqüència, acostumen a quedar al marge dels àmbits de participació laboral i social. A l'Estat espanyol, a partir dels anys 80, es va donar una incorporació notable de les dones al mercat laboral compaginant-lo amb les tasques de la reproducció i, lentament, també va augmentar la seva participació en organitzacions i associacions polítiques mixtes. Tanmateix, les diferències entre homes i dones en la participació política encara persisteixen amb força. Les dones només representen un 35,83% del total de persones que formen part de partits polítics i sindicats de Catalunya (IDESCAT, 2011). A més, observem una important segregació pel que fa als càrrecs de lideratge. L'àmbit dels moviments socials i els col·lectius polítics no professionals o alternatius també compta amb un biaix de gènere important tot i el seu discurs i formes d'organització alternatives. Malgrat tot, les dones participen, però ho fan de manera diferent als homes.

L'objectiu d'aquesta recerca és desmentir la manca d'interès de les dones cap a la política i estudiar-ne els obstacles que es troben dins i fora a l'hora de participar, posant el focus en els col·lectius polítics alternatius vinculats als moviments socials i a les explicacions de les pròpies dones que participen o han participat en aquests.

1. MARC TEÒRIC

1.1 Dones, temps i participació política

Les dones participen menys en política que els homes i adopten menys càrrecs de responsabilitat. Els primers estudis sobre la matèria responsabilitzaven a les dones d'aquest fet. Entenien que les dones tenien menys interès per la política degut a la seva tasca reproductiva i, per tant, la seva participació menor quedava justificada per "un sentiment femení que la política és una cosa d'homes" (Verba i altres a Liñeira, 2009). És per això que especialistes com Verge (2007) remarquen la importància de diferenciar entre factors interns, de les mateixes dones, adquirits per un procés de socialització sexual, i els factors externs, derivats de l'estructura de la participació política, construïda en clau masculina.

Així doncs, els estudis més recents plantegen la qüestió tenint en compte l'organització sexuada de la vida quotidiana i quin efecte té en la participació política diferenciada entre homes i dones. Saraceno (a Torns, 2003) fa ús d'aquest terme per descriure l'escenari principal en què es fa palpable la divisió sexual del treball i una organització del temps que subordina a les dones. Les activitats atribuïdes als homes, referents al mercat laboral, són les que dicten la centralitat de la vida quotidiana. Les activitats atribuïdes a les dones, les tasques reproductives associades al treball domèstic i de cura de la família, queden subordinades al temps principal com un temps residual i no tingut en compte, malgrat ser imprescindible pel manteniment d'aquesta organització.

La literatura especialitzada (Verge i Tormos, 2010; Liñeira, 2009) considera tres explicacions complementàries que situen la divisió sexual del treball com a punt de partida per entendre el paper de les dones en la política i l'estructura mateixa d'aquesta com a obstacle per a assolir la igualtat. L'explicació estructural, la situacional i els rols de gènere. Es desenvolupen les dues últimes com a marc teòric de la recerca.

L'explicació situacional considera les posicions diferenciades que homes i dones ocupen en l'estructura social entenent que la participació de les dones en l'esfera reproductiva condiona la seva participació en l'esfera pública (Treas i Drobnic a Verge, 2012; Welch a Liñeira, 2009). Les dades d'ús del temps ens aporten evidències al respecte. Les dones realitzen una càrrega de treball superior a la dels homes. Si bé ells dediquen 7.51 hores al treball remunerat i les dones 6.50 hores, elles dediquen el doble de temps a les tasques domèstiques i de cura. En concret, 4.41 hores mentre que els homes només n'hi dediquen 2.35. (IDESCAT, 2012). A més, es constata que la presència de criatures augmenta la càrrega total del treball de les dones, ja que els homes només s'ocupen de les tasques de cura més amables i flexibles i augmenten la seva participació

en l'esfera productiva. (Moreno, 2008). El concepte de la doble-presència explica la construcció de la identitat de les dones al voltant de la seva presència en el mercat laboral i en les tasques domèstiques i de cura. Torns i altres (2007) assenyalen que a diferència del què seria una concepció cultural masculina, la doble-presència no s'ha d'entendre com una consecució diacrònica dels dos tipus de treball, el productiu i el reproductiu, sinó com una sincronia d'ambdós en el mateix moment. Com a conseqüència, no només augmenta la càrrega total del temps de treball de les dones i els nega la possibilitat d'un temps de lliure disposició; sinó que també les obliga a "fer equilibris" - físics i mentals - entre dos mons que la cultura hegemònica masculina s'esforça a mantenir separats. Sagastizábal (2013) utilitza el terme triple-presència per explicar la situació específica de les dones que, a més, també participen en política. La participació política segueix la lògica de l'ideal de plena dedicació del mercat laboral i esdevé un altre temps constrenyit separat del món de la reproducció.

L'explicació dels rols de gènere considera els interessos i atributs personals de les dones i és necessària per complementar l'explicació situacional. Les dones es perceben insuficientment qualificades per participar en la política en les mateixes condicions que els homes, se senten "culpables" de no dedicar aquest temps de participació al treball domèstic i familiar, es mostren insegures i no tenen expectatives de desenvolupar una "carrera política" a diferència de la majoria d'homes (Verge i Tormos, 2010). A més, la presència d'estereotips sexistes i de pràctiques discriminatòries de gènere en la participació política dificulta la superació d'aquests rols.

1.2 Una altra manera de fer política, les dones i el teixit associatiu

A diferència del que s'acostuma a pensar, les dones sí que s'interessen i participen de la política, però de manera diferent als homes. L'interès de les dones per la política ha crescut els darrers anys. En concret, les dades de l'ICPS (2013) recollides per l'Observatori IQ xifren un 45% de dones interessades per la política. Pel que fa a la satisfacció democràtica amb el sistema polític actual, només un 20% de les dones es mostren satisfetes, per un 25% d'homes. Aquesta insatisfacció es pot explicar tenint en compte que només el treball productiu és reconegut, de manera que únicament aquelles persones que hi participin seran considerades com a subjectes polítics i tindran capacitat de decisió sobre quins afers tractar en política. L'activitat pròpia de les dones, el treball domèstic i de cura, no és reconeguda; així doncs, no se'n deriven conflictes ni problemàtiques visibles que puguin ser gestionades per l'activitat política (Pérez Fuentes a Astelarra, 1999). Quan parlem de participació política des d'una òptica de gènere, cal que tinguem especialment en compte la pràctica política no professional equivalent a un treball de voluntariat. Per tal d'analitzar la participació política d'una manera inclusiva amb les dones, cal contemplar des de la militància política a l'associacionisme de tipus veïnal, educatiu o ciutadà, així com els

moviments socials. Les formes de participació més pròximes als ciutadanes afavoreixen la participació de les dones, ja que acostumen a ser més properes als seus interessos: l'educació de les criatures, el benestar de la família i del veïnat o el consum; qüestions sovint menyspreades per la política formal (Brabo a Astelarra, 1990; Shaban, 2010).

L'Enquesta de condicions de vida i hàbits de la població (IDESCAT, 2011) ens mostra el biaix de gènere en el teixit associatiu. Les dones representen el 46,35% de les persones que formen part d'alguna associació, mentre que en sindicats i partits polítics són el 35,83%. En canvi, les dones que pertanyen en associacions de veïns i veïnes representen un 49,73% del total i en les associacions ecologistes i comitès de solidaritat tenen una presència superior als homes amb un 59,49%. Al temps de dedicació a les tasques de voluntariat recollit a l'Enquesta de l'ús del temps (2010-2011) veiem com el voluntariat vinculat amb l'educació, els drets humans o la ciutadania té una gran importància entre les dones. D'altra banda, la presència de càrregues familiars també és una variable remarcable pel que fa a les tasques de voluntariat polític amb una diferència de l'1,7% de persones sense càrregues i un 1,2% de persones amb càrregues familiars. Pel contrari, la presència de càrregues familiars augmenta el voluntariat en educació o qüestions ciutadanes¹

1.3 Els moviments socials i els col·lectius polítics alternatius, també en clau de gènere

Tal com assenyala Subirats (1978) les lluites socials s'originen en el moviment obrer i, per tant, a l'igual que la política institucional, en la cultura masculina. El paper de les dones en els moments revolucionaris també ha estat invisibilitzat. A partir dels anys 70 i 80, les dones joves sense origen en l'associacionisme feminista comencen a participar activament en associacions i moviments socials majoritàriament masculins, que no havien considerat les desigualtats de gènere com una qüestió prioritària i on, per tant, es reproduïen els obstacles explicats anteriorment.

La participació als moviments socials també està definida de forma masculina. D'una banda, es dóna especial importància a l'assistència a les assemblees i reunions de llarga durada que impossibiliten la plena participació de les persones amb càrregues familiars. De l'altra, les dones assumeixen un tipus de tasques poc reconegudes que es reconeixen com a tasques reproductives dins dels moviments socials. Si bé les posicions de lideratge i representació pública estan ocupades majoritàriament pels homes i compten amb un prestigi considerable, les tasques més informals com la difusió a peu de carrer o el manteniment de les xarxes informals i de les infraestructures són exercides per les dones i sovint invisibilitzades. (Alfama i altres, 2004). Per copsar com fins i tot en aquests col·lectius persisteixen les desigualtats de gènere, la recerca girarà entorn de col·lectius polítics alternatius, associacions ciutadanes i moviments socials.

1 Consultar l'apartat 6.1 de l'annex per veure un recull de les dades consultades

2. HIPÒTESIS²

- **Hipòtesi 1:** La major o menor presència de les dones en col·lectius polítics alternatius està condicionada per la seva manca de temps de lliure disposició personal.
 - **Subhipòtesi 1.1:** Les dones amb càrregues familiars que participen en col·lectius polítics alternatius es veuen obligades a adaptar-se als horaris i exigències del col·lectiu polític i a desenvolupar estratègies per compaginar les tasques domèstiques i de cura amb la participació política.
 - **Subhipòtesi 1.2:** Les dones amb càrregues familiars i amb interès per la política que no tenen temps per participar activament en col·lectius polítics alternatius acostumen a dur a terme altres tipus de participació que poden compaginar millor amb la seva vida quotidiana i que són menys visibilitzades.
- **Hipòtesi 2:** Les dones amb càrregues familiars tendeixen a sentir-se allunyades de les demandes i de les maneres de fer de la política professional i, per tant, participarien més activament als moviments socials i associacions de tipus educatiu, veïnal o ciutadà en tant que tracten problemes més propers a la seva quotidianitat.
- **Hipòtesi 3:** La manca de temps de lliure disponibilitat i la manca de visibilització de les tasques que duen a terme les dones en els col·lectius polítics alternatius, les portaria a assumir menys càrrecs de responsabilitat que els homes.

2 Consultar l'apartat 6.2 de l'annex per veure la metodologia emprada

3. RESULTATS PRINCIPALS³

Hipòtesi 1

Les dones entrevistades que han deixat de participar ho han fet, principalment, per una manca de temps de lliure disposició personal. L'augment del volum de les tasques domèstiques i de cura, especialment amb el naixement de criatures, i la situació en el mercat laboral, condicionen el temps de les dones i es veuen obligades a adaptar la seva participació política.

D'una banda, identifiquem factors interns caracteritzats per la situació de les dones i pels rols de gènere adquirits. En aquest sentit, identifiquem com a elements condicionants el repartiment de les tasques domèstiques i de cura amb la seva parella i l'existència de suports externs, la centralitat que comporta el mercat laboral en la vida de la majoria de les dones, la rigidesa horària i l'exigència que comporta el naixement d'una criatura i les diferents maneres d'entendre la maternitat de cada dona que condicionen el temps de dedicació a les tasques de cura.

És important remarcar, d'altra banda, que aquesta manca de temps es veu retroalimentada per les pròpies maneres de fer de la política i els obstacles que generen a les dones amb càrregues familiars a l'hora de participar. Aquí, identifiquem uns horaris de reunió pensats en funció dels horaris laborals dels participants, els diferents ritmes – més o menys flexibles - de les agendes polítiques dels col·lectius en qüestió, la importància del valor de la presència en les assemblees i tasques del col·lectiu i la percepció de les tasques domèstiques i de cura com quelcom privat, que no ha d'interferir en les dinàmiques del col·lectiu. Cal destacar que en col·lectius amb més presència de dones, com la PAH, trobem aspectes que en faciliten la seva presència i flexibilitzen els factors externs com l'organització ludoteques a les hores de les reunions i la participació de les criatures en les accions del col·lectiu.

Subhipòtesi 1.1

Com que el pes de les tasques domèstiques i de cura no es visibilitza ni es té en compte, les dones que volen seguir participant en política en els moments en què augmenten les seves càrregues familiars, es veuen obligades a desenvolupar estratègies. Primer, hem vist que el paper de les parelles és important a l'hora de poder compaginar. En el cas de l'entrevistada 1, en què ambdós participen en el mateix col·lectiu, es reparteixen les assemblees per tal que cap dels dos hagi de deixar de participar. En el cas de l'entrevistada 2, ambdós han disminuït la seva participació en col·lectius polítics diferents. Un altre cas que podem destacar és el de

3 Consultar l'apartat 6.3 de l'annex per veure la discussió empírica amb cites de les entrevistades

l'entrevistada 5, en què la seva parella i els seus fills participen activament i ella ha hagut de deixar la participació activa perquè realitza més hores al mercat laboral i dedica més temps a les tasques domèstiques i de cura.

Les estratègies esmentades per les entrevistades passen per endur-se les criatures a les reunions, tot i que no sempre és possible en funció del col·lectiu, planificar detalladament els horaris de les reunions i preparar prèviament tot el necessari en relació a les tasques domèstiques i de cura – fet que les porta a viure una situació de triple-presència – i sacrificar hores de son o de temps personal.

Subhipòtesi 1.2

Les dones que deixen de participar activament en col·lectius polítics mantenen l'associacionisme com a part important de la seva vida, però en altres espais, vinculats o no amb el col·lectiu anterior, que els permeten compaginar les tasques domèstiques i de cura i la participació política. Pel que fa als casos de les entrevistades, identifiquem tres dinàmiques.

- Dur a terme tasques col·laboratives que permetin una participació més relaxada i fàcilment compaginable amb les tasques domèstiques i de cura (entrevistades 4 i 5)
- Participar en associacions de tipus cultural (una coral i una llibreria vinculada a l'Ateneu on participava activament, entrevistada 6) que no depenen d'una agenda política i permeten una participació més relaxada
- Participar en associacions directament relacionades amb les tasques domèstiques i de cura (associacions de pares i mares d'alumnes, cooperatives de consum; entrevistada 4)

Cal recordar que el tipus d'associacions que s'assenyalen compten amb una presència superior de dones que d'homes. Podem intuir, doncs, que aquest tipus d'associacions que permeten una fàcil compaginació amb les tasques domèstiques i de cura i que el fet que estiguin conformades per dones podria ser-ne, a la vegada, una causa i una conseqüència. Aquest tipus de teixit associatiu no gaudeix de la mateixa visibilització que els partits polítics professionals, més vinculats a l'esfera pública de la vida, fet que invisibilitza una altra vegada les reivindicacions i la veu de les dones.

Hipòtesi 2

L'allunyament cap a la política professional de les entrevistades és de tipus ideològic i no tenim evidències per confirmar la hipòtesi, tot i que sí intuïcions. Els motius pels quals les dones comencen a formar part de col·lectius polítics alternatius i moviments socials són principalment les xarxes informals, les amistats i, en el cas de la PAH, les necessitats quotidianes. En els seus discursos, veiem com algunes vinculen part de les reivindicacions amb qüestions relacionades amb les tasques domèstiques i de cura i la defensa dels drets de les criatures i de les famílies. D'altra banda, també valoren les formes de participació directes, especialment l'entrevistada 2 pel que fa a la presa de decisions de forma assembleària i propera a la ciutadania.

Una de les qüestions a destacar de les entrevistes en relació a la hipòtesi són les crítiques de les entrevistades 2, 4 i 6 (CUP, Endavant i Ateneu popular) envers la manca d'interès dels seus col·lectius entorn de les qüestions relacionades amb les tasques domèstiques i de cura i especialment sobre la maternitat i la criança. D'una banda critiquen la manca de discurs sobre les famílies per part dels col·lectius polítics alternatius i la seva consideració de les tasques domèstiques i de cura com un fet privat i sense relació amb les seves reivindicacions polítiques. De l'altra, no se senten reconegudes amb el model de dona ideal que consideren que es promou des dels seus col·lectius polítics, autònoma, independent i que la seva participació política no es veu afectada per les seves responsabilitats familiars.

Vinculant els resultats de les hipòtesis 2.1 i 2 podem intuir que la presència de dones en els col·lectius polítics, moviments socials i teixit associatiu està condicionada per la facilitat de compaginar la tasca participativa amb les tasques domèstiques i de cura i per la vinculació de les reivindicacions amb les seves demandes quotidianes. Probablement, són dues qüestions que es retroalimenten. És necessària una presència important de dones amb càrregues familiars per poder visualitzar el pes d'aquestes tasques i facilitar una participació igualitària en aquests col·lectius i, a la vegada, tractar les reivindicacions relacionades amb la seva quotidianitat.

Hipòtesi 3

A l'igual que en els estudis sobre les dones en el mercat laboral, és important identificar els obstacles que les impedeixen assumir responsabilitats i visibilitzar-se de la mateixa manera que els homes. En el tipus de col·lectius polítics més horitzontals o assemblearis en què ens centrem, prendrem com a referència la presència en comissions de treball i en càrrecs de representació. Els resultats de les entrevistes ens tornen a constatar altre vegada que trobem uns factors interns de la situació de les dones i uns obstacles externs generats per la mateixa política. Només

l'entrevistada 3 de la PAH afirma que les dones assumeixen responsabilitats de manera activa. En canvi, la resta identifiquen obstacles per part de les dones amb càrregues familiars a l'hora d'assumir-les o afirmen que no les assumeixen o les abandonen. Pel contrari, alguns homes amb càrregues familiars les mantenen o fins i tot les augmenten.

Pel que fa als factors interns, assenyalen el rol passiu de les dones a l'hora d'assumir responsabilitats, fet que relacionem amb una socialització sexuada que les predisposa a encarregar-se de les tasques de cura. Les dones esperen a ser proposades a l'hora d'assumir responsabilitats en comptes de presentar-se pels seus mèrits i esperen l'aprovació de les seves parelles a l'hora d'acceptar-les. També destaquen la manca de referents femenins amb càrregues familiars en càrrecs de lideratge, tant en els seus col·lectius com a la societat en general.

Recordant la hipòtesi 1, cal destacar la trajectòria política caracteritzada pel contínuum de presències i absències en funció de la rigidesa temporal que comporten les càrregues familiars en cada moment. Un dels aspectes que es repeteix a les entrevistes és el fet de veure's obligades a prioritzar certes parcel·les de participació i abandonar-ne d'altres, corresponents a plataformes unitàries o a càrrecs de representació, en funció del temps que han dedicar a les tasques domèstiques i de cura. Així doncs, la visibilització i la incidència de les dones es veu condicionada pel fet que no poden participar de tants espais de decisió com els homes. A més, les entrevistades també confirmen una certa tendència a reproduir el rol de coordinadores i secretàries per part de les dones i un rol més actiu per part dels homes. Les tasques físiques també són realitzades per ells, mentre que les que podem vincular amb les tasques domèstiques i de cura, com anar a comprar o fer-se càrrec dels espais de ludoteca de les reunions, per elles.

De totes maneres, no totes les entrevistades consideren que hi hagi una separació de tasques ni tenim prou evidències que ens mostrin la infravaloració de les tasques de les dones. Més aviat, el fet que el "nucli dur" de col·lectius com la CUP o Endavant estigui format per homes estaria més vinculat a la qüestió de la presència. Cal destacar, també, que alguns homes es mostren recelosos i es blinden davant les crítiques sobre la manca de dones en càrrecs de responsabilitat en el col·lectius: "*És que les dones no hi sou perquè no voleu*" (Entrevista 1: 21.35). En canvi, en els col·lectius més feminitzats com la PAH o les AMPA les entrevistades comenten l'existència de recels per part de les parelles o familiars de les dones amb responsabilitats amb qüestions com que dediquen massa hores a la política. Podríem afirmar que alguns homes generen resistències als canvis que facilitarien una presència més visible de les dones en els àmbits de participació i decisió reproduint els estereotips sexistes pels quals elles s'haurien de dedicar prioritàriament a les tasques domèstiques i de cura.

4. CONCLUSIONS

Hem vist com l'exemple de la participació política de les dones en els col·lectius polítics alternatius, el teixit associatiu i els moviments socials que s'ha estudiat en aquesta recerca és només un paral·lelisme del que succeeix en la majoria d'esferes de la societat atribuïdes als homes. Si entenem aquest tipus de participació política més propera a la ciutadania com un possible espai on començar a canviar les regles del joc perquè la veu de les dones sigui tinguda en compte, és necessari reflexionar entorn de les pràctiques i els discursos copsats en les entrevistes realitzades. Si bé les dones tenen un interès inferior als homes en les qüestions polítiques, cal aprofundir i matisar aquesta afirmació. Els rols de gènere apresos i la situació de les dones en l'estructura sexuada de la vida quotidiana les deixa en una situació de desigualtat a l'hora de participar en els espais de reconeixement social com el mercat laboral o la política.

Tant la manca de temps de lliure disponibilitat de les dones, com les maneres d'organitzar-se dels col·lectius polítics alternatius ens mostren la persistència d'una manera de fer i de pensar en clau masculina malgrat un discurs sensible amb les desigualtats de gènere. En la majoria dels col·lectius de les entrevistades, s'invisibilitzen les tasques domèstiques i de cura i la seva rigidesa temporal, considerades com un afer privat de les famílies i en especial de les dones. Les desigualtats de gènere en aquests col·lectius es plasmen en les dificultats de les dones amb càrregues familiars per assumir totes les tasques que desitjarien i, en la majoria dels casos, per la poca presència d'aquestes especialment en càrrecs de responsabilitat. En aquest sentit, com a futura recerca, es podrien recollir els discursos i les pràctiques dels homes amb càrregues familiars que participen en aquests col·lectius ja que, com hem vist, tenen trajectòries divergents entre ells i ens podrien aportar altres aspectes a tenir en compte.

Per tal de repensar noves maneres de fer i de transformar la societat cap a un model més igualitari és necessari, en primer lloc, valorar el treball domèstic i de cura en tots els espais d'organització política i social. Per a fer-ho, és necessari visibilitzar a les dones dins d'aquests espais i tenir en compte la seva veu i les seves experiències, així com tenir en compte la seva presència en el teixit associatiu, especialment en els àmbits relacionats amb les tasques de cura. Facilitar la participació de les dones en les mateixes condicions que els homes en tots els àmbits de la participació política és una qüestió primordial per començar a donar la volta al model de societat estructurada al voltant del mercat laboral i que subordina i menysprea els temps necessaris per les cura i el sosteniment de la vida.

5. BIBLIOGRAFIA

ALFAMA, Eva (2007) "Límits, avenços i obertures sobre la participació en els moviments socials" a *Democràcia inacabada?* Nous Horitzons núm. 186.

ALFAMA, Eva; MIRÓ, Neus (coord.) (2004): "Género y movimientos sociales: la participación de las mujeres en la Plataforma en defensa del Ebro"

ANDUIZA i altres (2010): "Internet y participación política en España", CIS (Centro de Investigaciones Sociológicas).

ASTELARRA, Judith (1990): "Participación política de las mujeres", España Editores, Madrid.

BALBO, Laura (1978). "La doble presencia" a Borderías; Carrasco; Alemany (1994).

BIGLIA, Bárbara (2005): "Narrativas de mujeres sobre las relaciones de género en los Movimientos sociales", Tesis Doctoral, Universitat de Barcelona.

COMAS, Dolors (2006): "Dones, les altres polítiques", Fundació Nous Horitzons.

FREIXANET, Maria (2011) "Dones joves i política, una tensió no resolta" a *Articles Feministes*, Programa Ciutat i Persones, Institut de Ciències Polítiques i Socials.

IDESCAT, Institut d'Estadística de Catalunya (2012): "Enquesta de l'ús del temps 2010-2011. Principals resultats". Generalitat de Catalunya.

LIÑEIRA, Robert (2009) "La participació política i associativa de les dones i els homes a Catalunya: Diferències i similituds" a *Col·lecció participació ciutadana* núm. 5, Generalitat de Catalunya.

MORENO, Sara (2008). "Els usos socials del temps a Catalunya" a *VVAA Condicions de vida i desigualtats a Catalunya 2001-2005*, Vol.1, Barcelona, Mediterrània.

MORENO, Sara (2010). "Dones i usos del temps" a *Articles Feministes*, número 5. *Programa Ciutats i Persones*, Institut de Ciències Polítiques i Socials.

SAGASTIZÁBAL, Marina (2013): "La triple presencia-ausencia: estudio sobre el trabajo doméstico-

familiar, el empleo y la participación política”

SHABAN, Samira (2012): “Associacionisme en femení. El lideratge de les dones en l'àmbit associatiu. Lideratge i usos del temps”, Fundació CatDem.

SUBIRATS, Marina (1978): “La dona i la participació política” a *Papers* (Revista de Sociologia) núm. 9

VERGE, Tània; TORMOS, Raül (2012): “La persistencia de las diferencias de género en las actitudes políticas”, *Revista Española de Investigaciones Sociológicas*, N°138, pp. 89-108.

VERGE, Tània (2012): “Dona i Política Local. Lideratge i Usos del Temps”, Fundació CatDem.

VERGE, Tània “La participació als partits, oberta a les dones?” (2007) a *Democràcia inacabada?* Nous Horitzons núm. 186.

TORNS, Teresa (2003). "La perspectiva de la vida quotidiana a les polítiques públiques" a *Barcelona Societat*, nº12.

TORNS, Teresa; Pilar Carrasquer; Sònia Parella; Carolina Recio (2007), “Les dones al mercat de treball a Catalunya (capítol 4) a Torns et alli, *Les dones i el treball a Catalunya: mites i certeses*, Barcelona, Intitut Català de les Dones.

Webgrafia

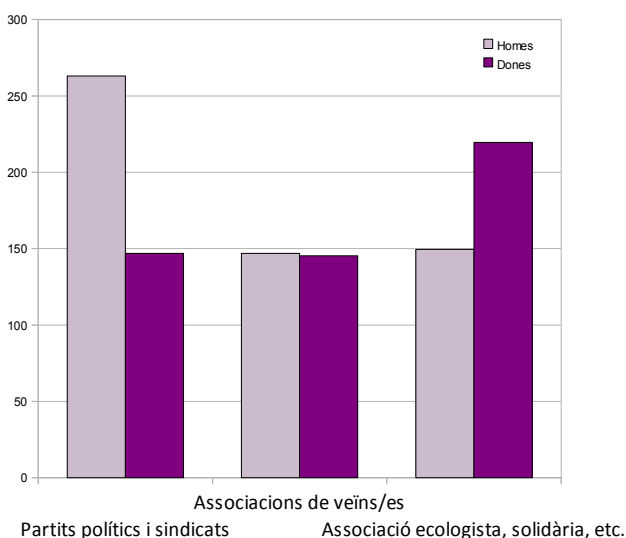
OBSERVATORI IQ <www.iqobservatori.org/> (Última consulta: 2/05/2014)

IDESCAT. Institut d'Estadística de Catalunya <www.idescat.cat> (Última consulta: 2/05/2014)

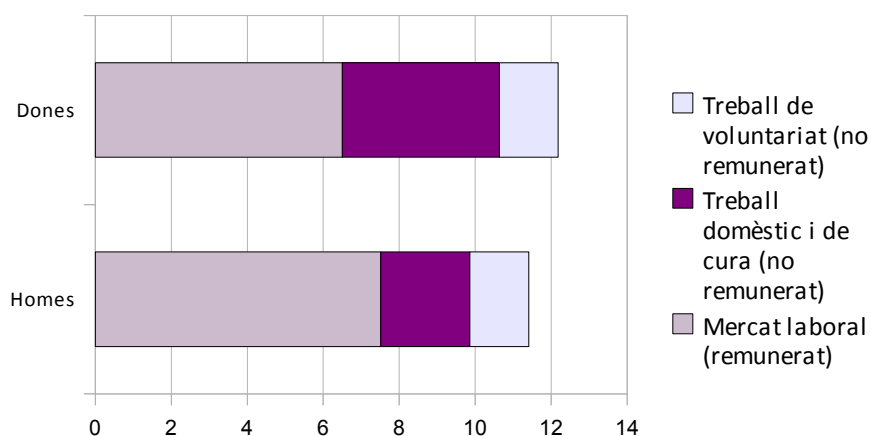
6. ANNEX

6.1 Enquestes i dades consultades

Gràfica d'elaboració pròpia a partir de l'Enquesta de condicions i hàbits de vida (IDESCAT, 2011)

Gràfica d'elaboració pròpia a partir de l'Enquesta d'ús del temps (IDESCAT, 2011)

Activitats de voluntariat per sexe de l'Enquesta d'ús del temps (IDESCAT, 2011)

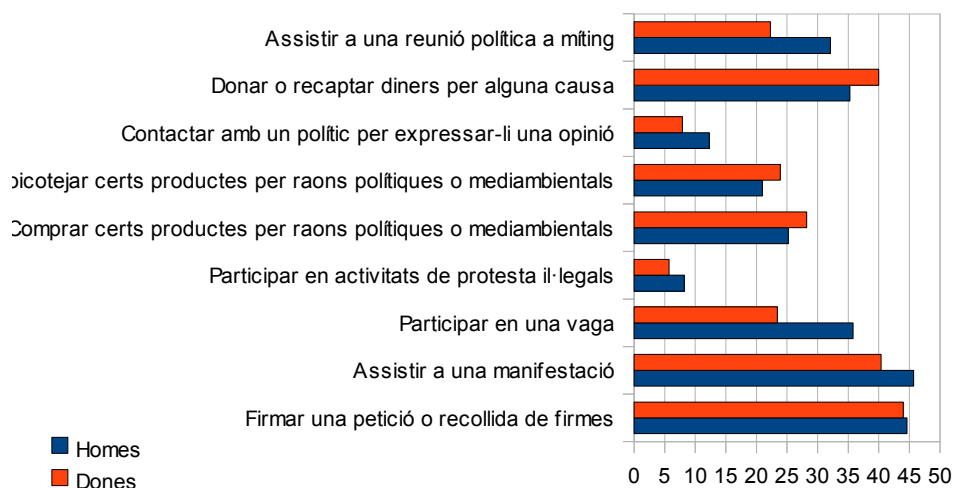
6.1 Població que ha participat en activitats de voluntariat en el darrer mes Per sexe. Catalunya 2011

	Homes	Dones	Total
Activitats de voluntariat			
Joventut	1,3	1,3	1,3
Esports	4,1	1,5	2,7
Confessions religioses	1,6	2,4	2,0
Política, empresaris	1,6	1,0	1,3
Desenvolupament	1,3	1,0	1,1
Assistència social	2,6	2,8	2,7
Drets humans	0,6	0,5	0,5
Ciudadans / Veïns	2,1	1,8	2,0
Art	3,0	2,5	2,7
Educació	1,3	2,0	1,7
Altres	1,2	1,6	1,4
Almenys una activitat de voluntariat	14,2	11,4	12,8

6.12 Població que ha participat en activitats de voluntariat en el darrer mes
Per càrregues familiars a la llar. Catalunya 2011

	Sense càrregues familiars	Amb càrregues familiars	Total
Activitats de voluntariat			
Juventut	0,9	1,4	1,3
Esports	2,4	2,9	2,7
Confessions religioses	1,4	2,2	2,0
Política, empresaris	1,7	1,2	1,3
Desenvolupament	1,3	1,1	1,1
Assistència social	2,3	2,9	2,7
Drets humans	0,4	0,6	0,5
Ciudadans / Veïns	1,7	2,1	2,0
Art	2,0	3,0	2,7
Educació	3,3	1,0	1,7
Altres	1,1	1,5	1,4
Almenys una activitat de voluntariat	11,5	13,3	12,8

Gràfica d'elaboració pròpia a través de "Internet y participación política", CIS (2010) Pregunta: "Has participat en alguna de les següents activitats?"

Una de les hipòtesis que també s'havia establert pel treball era corroborar i ampliar els resultats d'aquestes enquesta. Conèixer les pràctiques i, sobretot, l'imaginari, de les dones que no participen en política respecte les diverses formes de participació no convencional. La hipòtesi es va descartar per l'extensió del treball i per la decisió d'entrevistar a dones que havien deixat de participar en algun col·lectiu polític, ja que aquestes continuen considerant l'associacionisme com la forma de participació política principal.

6.2 Metodologia

6.2.1 Operativització dels conceptes

Hipòtesi 1, la desigualtat en el temps. Temps de dedicació a les tasques domèstiques i de cura i repartiment d'aquestes amb la parella i/o suports externs, temps de dedicació al mercat laboral, temps d'oci i d'altres activitats de voluntariat. Estratègies de compaginació, adaptació als temps de la participació política (sub 1.1), presència en altres tipus de col·lectius associatius en funció de la seva disponibilitat temporal, característiques i motius de formar part d'aquests col·lectius (sub 1.2).

Hipòtesi 2, allunyament de les demandes polítiques, altres interessos. Motius pels quals participen en els diferents col·lectius polítics alternatius, motius pels quals deixen de participar en els diferents col·lectius polítics alternatius, reivindicacions i demandes d'una manera diferent de fer política vinculades als seus problemes quotidians, nombre de dones en els diferents col·lectius polítics alternatius que es prenen com a mostra.

Hipòtesi 3, les responsabilitats. Nombre de dones amb càrregues familiars que assumeixen càrrecs de responsabilitat, actituds de les dones envers les responsabilitats, temps que comporta assumir càrrecs de responsabilitat, renúncia a càrrecs de responsabilitat per temps, visibilització de les tasques de les dones, presència d'estereotips sexistes.

6.2.2. Decisions mostrals

S'han entrevistat dones amb càrregues familiars rígides, principalment amb criatures petites, per tal de copsar les seves pràctiques polítiques en un dels punts d'inflexió pel que fa a l'augment de la càrrega total de treball de les dones.

S'han entrevistat tres dones que participen activament i tres dones que han deixat de participar de manera activa per tal de conèixer, d'una banda, les estratègies per continuar formant part del seu col·lectiu polític malgrat l'augment de treball de cura, i de l'altre, els motius pels quals han pres la decisió de deixar el col·lectiu polític i de quina altra manera continuen participant en política, si és que ho fan.

Les dones entrevistades participen o han participat en diferents tipus de col·lectius polítics per tal de copsar-se diferències i aprofundir si en els col·lectius polítics alternatius i en els moviments socials es reproduïxen les mateixes dinàmiques que en els partits polítics professionals. Trobem partits i organitzacions polítiques d'esquerres vinculades als moviments socials (CUP i Endavant), moviments socials (PAH) i col·lectius de tipus associatiu ciutadà (associació de veïns/es, AMPA i Ateneu popular).

- Entrevistada 1: Participa a la CUP (Candidatura d'Unitat Popular)
- Entrevistada 2: Participa a un Ateneu Popular
- Entrevistada 3: Participa a la PAH (Plataforma d'Afectats per la Hipoteca)
- Entrevistada 4: Va deixar de participar a la CUP
- Entrevistada 5: Va deixar de participar d'una AMPA (Associació de Mares i Pares d'Alumnes) i d'una associació de veïns, entre d'altres.
- Entrevistada 6: Va deixar de participar d'Endavant (Organització Socialista d'Alliberament Nacional), entre d'altres

6.2.3. Guió de les entrevistes

Entrevista per les dones que actualment participen en col·lectius polítics, associacions o moviments socials

Presenta't breument, de què treballes, quina es la teva família, quines aficions tens, en definitiva a què dediques el teu temps a banda de participar a X.

1) Explica quina ha sigut la teva trajectòria política, dins i fora del col·lectiu X.

- Si fa poc que està implicada en política (1-5 anys) preguntar-li perquè abans no s'hi implicava, quin contacte tenia amb la política abans de participar a X, si participava en qüestions polítiques d'alguna altra manera abans d'estar implicada en un col·lectiu i què és el que l'ha fet canviar d'opinió i dur-la implicar-se a X.
- Què et va portar a participar a X col·lectiu? Per què prefereixes participar en un tipus de col·lectiu X que en un partit polític majoritari? Quines creus que són les principals diferències, més enllà de la ideologia? Em refereixo a nivell organitzatiu, els temes als quals es donen importància...
- Si no ho explica durant la trajectòria política, preguntar-li si quan va tenir la primera criatura va disminuir la seva participació en el col·lectiu X i com va anar compaginant-ho.

2) Quant de temps a la setmana dediques al col·lectiu X aproximadament, tenint en compte les reunions i la feina que se'n deriva? Com us organitzeu les feines en el col·lectiu? T'agradaria dedicar-hi més temps? Quins són els principals motius pels quals no hi dediques més temps?

- Com ha canviat la teva vida quotidiana des de que estàs implicada a X?
- Com compagines les feines de la casa, la cura de les criatures i la teva vida laboral amb la implicació política?
- Consideres que els horaris de les reunions o de les activitats que dueu a terme són complicats per compaginar-los amb la cura de les criatures?
- Com us repartiu la feina amb la teva parella?
- Heu hagut de fer canvis en algun aspecte arran de la teva participació política?

- Em pots explicar alguna anècdota que tingui a veure amb la dificultat de compaginar la cura de la criatura i les tasques relacionades amb el col·lectiu?
- 3) Quin tipus de tasques realitzes en el col·lectiu i per què? T'agradaria fer un altre tipus de tasques? Quines són les tasques que més et desagraden i per què?
 - 4) Quin percentatge de dones participa al teu col·lectiu? Per què creus que no n'hi participen més? Què faries per canviar-ho? Ho heu tingut en compte en el col·lectiu i heu dut a terme alguna iniciativa per canviar-ho?
 - 6) I pel que fa a la presa de responsabilitats? Com us organitzeu en aquest sentit al col·lectiu? Com us coordineu i preneu decisions? Com decidiu les persones que prenen càrrecs de representació o tasques específiques? Quantes dones adquireixen responsabilitats? Tenen criatures? Els homes amb responsabilitats tenen criatures?
 - Què faries per garantir que el fet de tenir criatures no dificulti a les dones adquirir nivells elevats de compromís? Ho heu tingut en compte amb el col·lectiu i heu fet alguna cosa per canviar-ho?

Entrevista per les dones que han deixat de participar en col·lectius polítics, associacions o moviments socials

Presenta't breument, de què treballes, quina es la teva família, quines aficions tens... en definitiva, a què dediques el teu temps.

- 1) Explica quina ha sigut la teva trajectòria política, dins i fora del col·lectiu X.
 - Què et va portar a participar a X col·lectiu? Per què preferies participar en un tipus de col·lectiu X que en un partit polític majoritari? Quines creus que són les principals diferències, més enllà de la ideologia? Em refereixo a nivell organitzatiu, els temes als quals es donen importància...
 - Si no ho explica durant la trajectòria política, preguntar-li si quan va tenir la primera criatura va disminuir la seva participació en el col·lectiu X i com va anar compaginant-ho.
 - Quins són els motius pels quals vas decidir deixar el col·lectiu X?

- 2) Com compagines les feines de la casa, la cura de les criatures i la teva vida laboral amb la implicació política?
- Consideres que els horaris de les reunions o de les activitats que duieu a terme eren complicats per compaginar-los amb la cura de les criatures?
 - Com us repartíeu la feina amb la teva parella quan estaves implicada en el col·lectiu X?
 - I actualment, com consideres que ha canviat el teu temps des de que has deixat el col·lectiu X? T'organitzes de forma diferent?
- 3) Continues participant en política malgrat ja no estar implicada en el col·lectiu X?
- Què fas i en quina freqüència?
 - Consideres que el fet de no formar part d'un col·lectiu dificulta el ressò del tipus d'accions que portes a terme?
 - Alguna vegada has pensat en tornar a participar en el col·lectiu X o en algun altre? Quins són els motius que et fan enrere?
- 4) Quin tipus de tasques realitzaves en el col·lectiu i per què? T'hauria agradat fer un altre tipus de tasques? Quines són les tasques que més et desagradaven i per què?
- 5) Quin percentatge de dones participaven al col·lectiu X? Per què creus que no n'hi participen més? Què faries per canviar-ho? Ho teníeu en compte amb el col·lectiu i va fer alguna cosa per canviar-ho?
- 6) I pel que fa a la presa de responsabilitats? Quin tipus d'organització tenia el teu col·lectiu? Com es decidien les persones que adquirien responsabilitats o càrrecs de representació?
- Quantes dones adquirien aquests càrrecs? Quins creus que n'eren els motius principals? Tenien criatures? I els homes amb responsabilitats?
 - Què faries per garantir que el fet de tenir criatures no dificultés a les dones adquirir nivells elevats de compromís?
 - Ho va tenir en compte amb el col·lectiu i va fer alguna cosa per canviar-ho?

6.3 Discussió empírica completa amb les cites de les entrevistades

Hipòtesi 1: La major o menor presència de les dones en col·lectius polítics està condicionada per la seva manca de temps de lliure disposició personal.

Les dones entrevistades manifesten la seva manca de temps com el principal obstacle pel qual deixen la política o en disminueixen la seva participació. El naixement de criatures representa un punt d'inflexió pel que fa al temps de dedicació a les tasques domèstiques i de cura en el qual moltes dones disminueixen o deixen de participar definitivament en col·lectius polítics.

“Jo conec molts pares i mares que em diuen ah, si, jo quan no tenia fills militava a tal lloc, a tal lloc, a tal lloc... hi ha un abans i un després. He conegut molta gent que ha deixat de militar després de tenir família perquè no tenen temps”. (Entrevista 2: 47.55)

Les tasques domèstiques i de cura representen un volum de temps similar al treball remunerat en el mercat laboral, però no gaudeixen de reconeixement ni de visibilització pública, de manera que la majoria de col·lectius polítics no el tenen en compte de la mateixa manera que el temps dedicat al mercat laboral. El mercat laboral estableix la centralitat sota la qual s'organitzen i es disposen la resta d'activitats. El treball domèstic i de cura és un dels temps subordinats al mercat laboral, malgrat ésser imprescindible pel sosteniment de la vida i la rigidesa horària que comporta. En aquest cas, on s'han entrevistat dones amb criatures, comprovem aquesta rigidesa horària amb els horaris de les escoles, els àpats i les hores de son. Es tracta d'un treball invisibilitzat i no reconegut, a diferència de la participació política. La participació política es percep com un tipus de treball de voluntariat amb reconeixement públic. És a dir, amb uns horaris rígids i unes responsabilitats, però sense l'obligatorietat que representen les responsabilitats familiars ni el protagonisme del mercat laboral.

Així doncs, quan les dones han de dedicar més temps a les tasques de cura (per exemple, pel naixement d'una criatura) i participen del mercat laboral, es veuen obligades a deixar la participació política o a disminuir-ne l'activitat.

“Mira, jo si hagués de triar triaria deixar la feina per poder estar molt més rato amb el meu fill i poder estar militant, però clar, com que necessitem treballar... algú dels dos ha de treballar per viure, en el nostre cas ja hem decidit que un dels dos no treballi, jo he de treballar, llavors com que he de renunciar a alguna cosa doncs renuncio a la militància, perquè no renunciaré a estar amb el meu fill...” (Entrevista 6: 08.12)

Cal tenir en compte, també, que no totes les dones tenen les mateixes càrregues familiars ni hi dediquen el mateix temps. En aquest sentit, cal valorar el repartiment del treball domèstic i de cura amb la seva parella, l'ajuda de persones externes com familiars o cuidadores remunerades i també la manera d'entendre la maternitat de cada dona i el temps que vol dedicar a la criatura. En funció d'això, la seva presència o el nivell de dedicació a la participació política també varien.

“Llavors jo no entenc, per exemple, fer tres reunions a la setmana i són tres dies que no veus a la teva filla perquè quan arribes ja està dormint, perquè ja has anat a treballar, has anat a la reunió i ja està dormint. Llavors jo això ho faria un dia a la setmana, però aquesta gent s'hi deu trobar bastant... ho deu trobar normal 'no passa res, ja la veuré al cap de setmana'. També són maneres de prendre-s'ho diferent, però per tenir un fill així jo prefereixo no tenir-lo” (Entrevista 6: 15.18)

Finalment, cal assenyalar que la disminució del temps de lliure disposició personal que condiciona la presència de les dones en els col·lectius polítics no sempre és conseqüència del naixement d'una criatura, malgrat que és el cas més habitual. Com veiem en el cas de l'entrevistada 5, el repartiment desigual de les tasques domèstiques i de cura amb la parella i el temps de participació al mercat laboral també són motius per deixar de participar.

“Si som sincers sí que la veritat és que he fet molta més feina jo [que la seva parella] encara que també la compaginava amb la feina associativa... però també és cert que jo sempre he volgut està posada en llocs i et sacrificues i mira. Per exemple quan era presidenta de l'AMPA perquè ara treballo 37 hores i mitja, però en aquella època treballava, tenia reducció i treballava que sortia a les 3 i mitja 4 i llavors ho podia fer tot” (Entrevista 4: 16.30)

És important remarcar que, tal com assenyalen algunes expertes com Verge (2007), la presència de les dones en la participació política no només està condicionada per la manca de temps de lliure disposició personal que tenen degut a una estructura sexuada de la vida quotidiana, sinó també per les pròpies dinàmiques que segueixen els col·lectius polítics i que reforcen aquesta estructura; amb les quals podem establir un símil amb el mercat laboral.

Les entrevistades que s'han trobat amb aquesta situació, exposen que en la participació política la majoria de persones no tenen en compte el volum de temps ni els horaris rígids que comporten les tasques de cura. Un dels aspectes que remarquen, per exemple, és que els horaris de la majoria de reunions es realitzen els vespres, a la mateixa hora en què cal banyar, donar de sopar i adormir a les criatures. Pel contrari, els horaris acostumen a establir-se en funció dels horaris laborals, reforçant-ne la centralitat.

“No es contempla de posar un horari familiar, es posa sempre l'horari de quan acaba de treballar la gent i per mi els vespres és un horari difícil...” (Entrevista 2: 37.30)

Algunes fins i tot han manifestat aquest problema i s'han trobat amb una resposta negativa, ja que la majoria de persones que participen dels col·lectius polítics no reconeixen la rigidesa ni el valor del temps dedicat a les tasques domèstiques i de cura.

“Els hi vaig proposar, com que les assemblees sempre són als dijous al vespre, un cop o al mes o així fer-ne una al dissabte al matí per fer-la més llarga per anar més tranquils i fer les de dijous només de coordinació i jo només anar a les de dissabte al matí amb més contingut... però bueno, no va ser, perquè la gent que no té fills té unes altres dinàmiques i els dissabtes al matí estant dormint la majoria, vale i tampoc fan l'esforç, no es troba necessari jo crec” (Entrevista 6: 08.12)

Aquestes resistències a visualitzar el volum del treball domèstic i de cura que perceben la majoria de dones entrevistades també s'observa quan algunes s'enduen les criatures a les reunions. Les responsabilitats familiars es perceben com una qüestió privada que no hauria d'interferir en la participació política.

“O sigui tu has d'estar allà, pendent de l'assemblea i pendent dels peques i no hi ha ningú que se li acudeixi doncs mira anar a donar un tomb, o sigui jo que sé, la gent entra i surt de les assemblees, doncs algú que t'agafi un dels nanos i se l'emporti. Aquesta solidaritat personal en aquestes circumstàncies no hi és, no es veu. Jo crec que no es veu com un problema, sinó mira, aquesta que ve amb els seus fills i ja està, i llavors ella se n'ha d'encarregar...” (Entrevista 4: 24.24)

En el cas de les criatures, la diferència la veiem amb el cas de la PAH. Tal com explica l'entrevistada 3, les criatures són més tingudes en compte en aquest col·lectiu. D'una banda, s'organitza un espai de ludoteca a totes les assemblees per tal que els pares i les mares puguin dur-hi les criatures i estar fent la reunió sense preocupar-se'n. De l'altra, explica que les criatures també van a les accions que es fan als bancs i participen activament d'aquestes. A la PAH la majoria de participants són dones, així que aquesta diferència podria ser una de les raons, però també una de les conseqüències, d'una major participació de dones amb criatures en comparació a la resta de col·lectius de les entrevistades.

Pel que fa a la CUP, s'assenyala la dificultat de compaginar la tasca d'apropament a la ciutadania més propera a la filosofia dels moviments socials i el seguiment de l'agenda política que comporta el municipalisme. Aquesta dificultat, també es tradueix en els models organitzatius i en la

perpetuació del model dels partits polítics tradicionals que obstaculitza la presència de les dones.

“Per mi, el partit polític reproduceix l'organització social i els valors socials, i els valors socials són patriarcal. Estem en una societat patriarcal i els partits polítics com molt... però clar, és un tema molt poc treballat a la CUP local i s'ha de tenir molta voluntat, per una banda t'has d'adaptar a l'agenda de l'Ajuntament i per l'altra si vols canviar la societat has de crear un nou model organitzatiu i potser són dues escales de valors que encara xoquen” (Entrevista 4, 31.07)

Un altre dels símls que podem establir amb els obstacles que es troben les dones en el mercat laboral, és el model ideal de plena dedicació i la importància de la presència. Per les empreses, els treballadors més valorats són aquells que poden dedicar-se plenament a les tasques derivades de l'empresa. Les qüestions familiars, doncs, es perceben com un impediment per aconseguir aquest model ideal. El mateix succeeix en el cas de la participació política, on la presència de les persones - tant a les assemblees com en les tasques derivades d'aquestes, així com la vida social que es realitza amb els companys del col·lectiu - són qüestions altament valorades que ampliarem en la hipòtesi sobre els càrrecs i les responsabilitats. Tal com s'afirma, es realitzen moltes qüestions presencials que podrien solucionar-se a distància.

“La meva teoria eh, a partir de les meves reflexions pròpies, és que com que no és només un lloc per anar a fer política, sinó que també és de socialització, la gent necessita ser-hi. Per tant la presència és un valor molt valorat. O sigui, si no hi ets no existeixes” (Entrevista 4: 14.05)

“A mi m'ha passat, de fer un munt de reunions i tal, i en realitat podríem fer la mateixa feina si ens organitzéssim diferent i treballant menys hores. Potser algunes coses es podrien treballar en grups petits i aleshores fas una reunió i coordines, coses a nivell virtual...” (Entrevista 6: 17.39)

Així doncs, la presència de dones en els col·lectius polítics no només està condicionada per la manca de temps de lliure disposició personal d'aquestes, sinó pel nul reconeixement del treball domèstic i de cura en la majoria de col·lectius polítics, les conseqüències derivades i les resistències al canvi.

Subhipòtesi 1.1: Les dones amb càrregues familiars que participen en col·lectius polítics es veuen obligades a adaptar-se als horaris i exigències del col·lectiu polític i a desenvolupar estratègies per compaginar les tasques domèstiques i de cura amb la participació política.

Les dones amb càrregues familiars que continuen participant de la política quan tenen criatures es veuen obligades a cenyir-se a les característiques dels seus col·lectius. Com que el temps de

dedicació a les cura i el temps de la participació política coincideixen, desenvolupen estratègies per a poder realitzar ambdues activitats. Si el col·lectiu ho permet per logística i per horaris, s'emporten les criatures a les reunions com en el cas de l'entrevistada 3 de la PAH o l'entrevistada 2 de l'Ateneu popular. Si poden, s'organitzen per tenir suports externs.

“Jo sempre faig estratègies, sempre faig estratègies, sempre, sempre, sempre faig estratègies per poder portar els nens a les reunions, mira, m'emporto l'ordinador amb un parell de pelis... amb una peli perquè puguin veure una peli, jocs de taula per entretenir-los mentre que... mmm... aaaa... canviar els horaris amb el pare també... “ostres et pots quedar els nens de dimecres fins diumenge perquè tinc molta feina a fer?” sí que he fet moltes coses, malabares miles... per poder participar per poder estar a les reunions...” (Entrevista 2: 42.28)

També cal tenir en compte que les parelles de moltes de les entrevistades també participen en col·lectius polítics, en el mateix o en algun similar. En funció del repartiment més o menys igualitari de les tasques domèstiques i de cura es produeixen diferents situacions. En el cas de les entrevistes 2 i 6, els dos membres de la parella disminueixen o abandonen la seva participació en els respectius col·lectius polítics per fer-se càrrec de la criatura. En el cas de l'entrevista 1, ambdós participen en el mateix col·lectiu i realitzen estratègies per no deixar de participar ni d'assumir responsabilitats.

“No sé si compartir espai de militància és un avantatge o un desavantatge, encara no ho tinc massa clar... [...], quan toca consell polític marxem tots el cap de setmana i canviem la filosofia d'un cap de setmana i aprofitem per fer país... clar, potser això si no comparteixes espai de militància amb el teu company és més difícil que es pugui fer això i s'entengui, però clar per l'altre banda toca repartir-nos les assemblees cada setmana...” (Entrevista 1: 28.20)

L'entrevistada 4, en canvi, explica que tant la seva parella com el seu fill participen en col·lectius polítics mentre que ella ha decidit deixar la seva participació mentre que treballa a jornada completa i realitza la major part del treball domèstic i de cura.

“El meu home s'ha quedat a l'atur i també està molt actiu a l'associació d'aturats... els meus fills també estan super-actius i clar, a vegades dius, tots quatre hem d'estar posats en coses? Per això al Procés Constituent no m'he implicat a fons... només ajudo en lo que puc i vaig seguint lo que fan...” (Entrevista 5: 23.56)

Altres estratègies a remarcar consisteixen en assumir un ritme de vida frenètic o sacrificar hores de son sense reclamar que els ritmes de la participació s'adaptin als temps de les cura o un millor

repartiment de les tasques amb la parella. Les dones que duen a terme aquesta estratègia n'accepten la càrrega com una decisió pròpia i com un sacrifici que han de dur a terme si volen continuar participant.

“Que a veces has tenido que sacrificar cosas por historias? Pues si. ¿Que a veces he dormido poco por compaginarlo todo? Pues si. ¿Que a veces he sentido rabia porque la pareja no hace... no colabora... no participa todo lo que tiene que participar en las tareas domésticas, pues si. ¿Es idílico? No, pero bueno, es lo que tienes que sacrificar... nose, a veces también pienso que las decisiones también son nuestras, no son de nuestra pareja, nose, osea, clar... hay tantas cosas que tienen muchos matices...” (Entrevista 5: 36.40)

“M'estic plantejant és deixar el càrrec d'alliberada de la CUP perquè... perquè són quatre hores cada dia i quatre hores que has de complir i clar... la veritat és que moltes vegades és això que prioritzes està amb la petita i llavors és a la nit quan has de fer tota la feina del dia acumulada i és molt cansat” (Entrevista 1: 28.20)

Les pràctiques diàries de les entrevistades ens mostren que, a causa de la manca de reconeixement de la seva rigidesa, fer-se càrrec de les tasques domèstiques i de cura les obliga a planificar detalladament què han de fer en cada moment si no volen renunciar a la participació política. Aquesta tasca sincrònica de pensar en tot moment en les tasques que s'han de dur a terme en la resta d'àmbits on es dedica el temps és el que entenem per doble-presència i, en el cas de les que participen en política, per triple-presència.

“Has de planificar el què fas, perquè clar si vols anar a la reunió ha d'estar el sopar fet i el dinar de l'endemà, has d'anar a comprar el pollastre i has de comprar el pa per fer els entrepans del demà, doncs mira significa molt més organitzar, jo penso que una dona organitzada pot arribar a fer moltes més coses que una dona desorganitzada” (Entrevista 5: 42.42)

“La cosa és que procura tenir molt més apamats els horaris al llarg de la setmana, és com molt més rígid, no pots fer allò de m'allargo... si ho fas ho fas en molt comptades ocasions i saps el dia que ho fas, diguem-ne” (Entrevista 1: 18.44)

En definitiva, com que la rigidesa i el volum del treball de cura no són reconegudes pels col·lectius polítics, són les dones les que es veuen obligades a adaptar-se, en comptes de fer canvis en la manera d'organitzar-se del col·lectiu per garantir que les dones amb càrregues familiars no el deixin o en disminueixin la participació.

“Jo crec que som bastant cafres, no és veritat perquè tots anem tenint fills i tothom... o sigui, enlloc d'adaptar les assemblees, les feines, a que molts tenim fills, ens adaptem nosaltres a les assemblees i a les feines... saps? Ho fem com al revés...” (Entrevistada 1: 15.14)

Subhipòtesi 1.2: Les dones amb càrregues familiars i amb interès per la política que no tenen temps per participar activament en col·lectius polítics acostumen a dur a terme altres tipus de participació que poden compaginar millor amb la seva vida quotidiana i que són menys visibilitzades.

Les entrevistades que han deixat de participar activament en col·lectius polítics ho van fer, majoritàriament, per qüestions de temps. Davant la impossibilitat d'adaptar el temps de les cura a la participació política, van optar per deixar el col·lectiu. Més endavant, però, totes han trobat espais polítics i no tan polítics on continuar vinculades, en alguns casos, al mateix col·lectiu i, en alguns, en d'altres. La característica d'aquests nous espais és que no exigeixen un nivell de presència tan elevat com els altres i, per tant, poden participar-hi sense problemes.

A la vegada, es tracta d'espais que no tenen tanta visibilització pública com els col·lectius polítics on estaven anteriorment. En el cas de l'entrevistada 4, va passar de formar part d'una assemblea local de la CUP a participar de l'elaboració de material teòric i documents en una comissió temàtica no presencial. També es va vincular a una cooperativa de consum i a una AMPA durant un temps. L'entrevistada 5 col·labora al Procés Constituent, però sense assistir a totes les reunions. L'entrevistada 6 participa en una associació cultural que gestiona la llibreria de l'Ateneu on anteriorment participava activament, de manera que pot continuar-hi vinculada sense dedicar-hi tant de temps.

Es tracta, en tots casos, d'una participació de tipus intern o col·laboratiu en el cas de les que continuen en col·lectius polítics. Així doncs, la seva visibilització dins del col·lectiu i la seva incidència en les decisions polítiques d'aquest es veu molt limitada.

Al tractar-se de col·laboracions o d'un associacionisme de tipus cultural o ciutadà, els espais on ara participen no estan caracteritzats per una agenda política rígida i imprevisible, com en el cas de les assemblees locals de la CUP amb regidors a l'Ajuntament o de la Plataforma d'Afectats per la Hipoteca, motiu pel qual es poden establir ritmes més relaxats que els permetin compaginar la participació i les tasques domèstiques i de cura.

“Vaig veure que era una feina que no era tan política però que així continuava vinculada a l'Ateneu i el que té és que són poques reunions, que és molta feina a distància, que llavors quan podem

quedar quedem però són poques reunions i em va millor... les tasques ens coordinem molt per mail i llavors, bueno, vaig veure que era un espai com que em podia implicar quan el Bernat ja era una mica més gran i tenia ganes de fer coses i bueno, em vaig posar a col·laborar amb La Sirga que em permet fer una mica fins a on jo pugui” (Entrevista 6: 01.30 – 06.14)

“Allà [referint-se a la cooperativa de consum Ecoxarxa] de fet hi havia com una altra filosofia, no era tant, clar, la CUP també a veure, és un partit polític, pretén ser un moviment social però és un partit polític, potser això era com més un moviment social i llavors com a moviment social no anàvem amb agendes de res, l'Ajuntament no marcava cap agenda, les feines eren molt segons lo que es podia fer” (Entrevista 4: 31.07)

Una de les explicacions que podríem donar pel fet que estadísticament més dones estiguin vinculades en associacions culturals, ciutadanes o educatives que en partits i col·lectius polítics, podria estar vinculat als ritmes i exigències de la política, que també trobem en els moviments socials.

Hipòtesi 2: Les dones amb càrregues familiars tendeixen a sentir-se allunyades de les demandes i de les maneres de fer de la política professional i, per tant, participarien més activament als moviments socials i associacions de tipus educatiu, veïnal o ciutadà en tant que tracten problemes més propers a la seva quotidianitat.

La majoria de les dones entrevistades se senten allunyades de les maneres de fer de la política professional per una qüestió més ideològica que circumstancial i moltes d'elles s'inicien en els col·lectius polítics als quals formen part per xarxes d'amistat o per conèixer gent amb els seus interessos. En els seus discursos, però, veiem com sovint vinculen les seves idees polítiques amb reivindicacions vinculades amb la seva quotidianitat i la seva dedicació a les tasques de cura.

“Jo ara per exemple si vuelvo a militar en algo a tope, porque lo del Casal tampoco es mucho, tendría que ser en algo que defienda mis intereses, que son los intereses del poble i de la gent, de todo el mundo que tiene hijos... Com per exemple, ostres, hi ha una lluita aquí al barri que és que volen tancar una escola per obrir un altre institut i és una lluita que s'ha de fer perquè no poden tancar aquesta escola...” (Entrevista 2: 52.00)

També fan referència a les maneres d'organitzar-se dels moviments socials, més participatives i properes a la ciutadania.

“A mi lo que més m'agrada d'aquest tipus de participació és anar i estar a l'assemblea, opinar i

escoltar, i a vegades les teves idees són bones i això és lo que agrada, que et puguin dir que has tingut una bona idea i que després veus que una idea es fa gran i això és molt guai” (Entrevista 2: 10.29 – 13.16)

Un dels motius que l'entrevistada 3 dóna pel fet que a la PAH participin més dones que homes, pot remetre's a la socialització sexuada que condiona a les dones a estar més pendents de la cura dels altres que els homes i, per tant, estarien més disposades a dedicar-se voluntàriament a ajudar a les persones que ho necessiten.

“A veces también pienso que como somos madres podemos entender mas a las otras madres que sufren y esto es muy importante...” (Entrevista 3: 16.21)

Ara bé, algunes d'elles també són crítiques amb les demandes i maneres de fer dels col·lectius polítics d'on formen o han format part. Consideren que no donen suficient importància a qüestions relacionades amb les famílies, les tasques de cura o la maternitat. En concret, l'entrevistada 2 s'ha trobat en diferents situacions en què no s'ha generat interès al votant de les seves propostes relacionades amb les famílies i les tasques de cura: organitzar activitats per criatures en els actes que realitzen, obrir espais familiars en els ateneus, visibilitzar la maternitat, etc.

“Jo fa temps vaig aportar una proposta de dir bueno fem una trobada de mares que donen el pit, no? I em van dir que això no tenia cap caràcter polític... i clar, llavors per mi això té molta política, no? Ser família, ser mare i tenir nens té molta política i jo vull lluitar per això, vull lluitar perquè hi hagi més conciliació familiar, perquè la meva parella pugui almenys tenir vacances a l'agost, ni que sigui deu dies... de que hi hagi més drets per la família. I no veus ningú que estigui lluitant per això...” (Entrevista 2: 13.16)

Així doncs, les crítiques fan referència a un dels obstacles esmentats en la hipòtesi 1, la separació de la participació política i la consideració de les tasques domèstiques i de cura com quelcom privat. Aquest fet, té conseqüències tant en la manera d'organitzar-se - com hem vist anteriorment - com en la detecció de problemàtiques polítiques per tractar en el col·lectiu, fet que provoca l'allunyament o la manca d'interès d'algunes dones. Algunes de les entrevistades consideren que alguns moviments polítics d'esquerres no tenen un discurs coherent entorn de les famílies i n'invisibilitzen, doncs, les problemàtiques quotidianes.

“Això que dius de la família, la PAH la paraula família no és qüestionada, tots són família, però la lluita de la PAH és lluita de les famílies, el concepte família és, tots tenim família, en canvi a la CUP i a l'esquerra indepe i als partits d'esquerra en general i ara inclús a nivell estatal, el tema

família genera un problema perquè s'associa a la dreta, encara es continua pensant que qui legisla sobre la família encara és això de les polítiques franquistes de promoció de la natalitat, famílies nombroses i la dona esclava a la casa i les esquerres, bueno, les esquerres no estan pensant un discurs alternatiu o com incorporar les famílies” (Entrevista 1: 49.30)

A més, també consideren que el model ideal de dona que participa en col·lectius polítics alternatius i es reivindica des d'alguns col·lectius feministes és el d'una dona independent i autònoma. De la mateixa manera que en el mercat laboral, es considera que una dona d'èxit és aquella que aconsegueix que els seus afers familiars no transcendeixin a la resta d'esferes de la seva vida. Arran d'aquesta crítica, les dones entrevistades 2 i 6 afirmen que formen part d'un grup informal de dones amb criatures que participen o havien participat en col·lectius polítics i moviments socials. El fet que les uneix és la impossibilitat de tractar temes vinculats amb la maternitat en els col·lectius polítics, de manera que ho fan a través d'aquest grup.

Una de les qüestions que ens podem plantejar és la relació entre el nombre de dones d'un col·lectiu i el tipus de temàtiques que s'hi tracten i el seu enfocament o prioritització. Com hem vist, però, aquells col·lectius on les dones es troben resistències a l'hora de tractar temes vinculats amb el treball de cura són els mateixos que comportament un impediment a nivell de temps de dedicació i compaginació amb les càrregues familiars i a on hi ha menys presència de dones. Podríem afirmar, doncs, que si es facilités la compaginació de les tasques domèstiques i de cura amb la participació política hi hauria més dones que podrien participar-hi i, per tant, el seus punts de vista i les seves reivindicacions serien més visibles, de manera que més dones s'hi sentirien identificades.

Hipòtesi 3: La manca de temps de lliure disponibilitat i la manca de visibilització de les tasques que duen a terme les dones en els col·lectius polítics, les portaria a assumir menys càrrecs de responsabilitat que els homes.

En aquest cas, també cal dividir la qüestió de l'absència de dones en càrrecs de responsabilitat entre factors interns, de les pròpies dones, i factors externs, del propi col·lectiu polític i dels seus membres. Val a dir que els factors destacats coincideixen amb la situació de segregació vertical de les dones al mercat laboral. Podríem afirmar que les dones que participen en col·lectius polítics alternatius i en moviments socials també es troben amb un sostre de vidre (Verge, 2012) que les impedeix assumir els càrrecs de més responsabilitat en comparació als homes.

De les diferents dones entrevistades, només l'entrevistada 3 de la PAH assegura que les dones adopten més responsabilitats que els homes en el col·lectiu. L'entrevistada 2, de l'Ateneu popular,

no ha visualitzat diferències pel que fa a les responsabilitats. La resta, sí que han identificat que els homes, amb càrregues familiars o sense, assumeixen la majoria de càrrecs de responsabilitat dels seus col·lectiu.

Degut als rols de gènere apresos que predisposen a les dones a encarregar-se de les tasques domèstiques i de cura i a no formar part de l'esfera pública, les dones adopten un rol passiu a l'hora d'assumir responsabilitats. La seva manera de fer no és la de proposar-se elles mateixes pels seus mèrits, sinó que esperen que algú les proposi pel càrrec amb el vistiplau dels seus companys del col·lectiu i esperant el suport de les seves parelles.

“Jo en aquest cas, ho vam parlar amb el meu company, s’havia de renovar la mesa dels consells polítics de la CUP, em van proposar si volia formar part de la mesa dels consells polítics, clar jo ja havia parit, i bueno, és una cosa per exemple que vam valorar entre els dos, que era una feina afegida per mi, i en aquest cas vam decidir fer-ho” (Entrevista 1: 06.55)

“Saps el que és cert que es dóna molt? Eh... el que sí que és cert és que per exemple quan l'home assumeix, jo això ho he vist molt, quan un home assumeix una responsabilitat li comenta a la parella... però quan una dona assumeix una responsabilitat generalment li pregunta a la parella com demanant l'aprovació...” (Entrevista 5: 32.00)

Una altra explicació de l'actitud de les dones davant les responsabilitats polítiques, és la manca de referents femenins en càrrecs de lideratge que compaginin les tasques domèstiques i de cura amb la participació política – a diferència del què seria el model de “dona ideal” en la política comentat a la hipòtesi 2 - i, per tant, els hi atorguin més valor i animin i facilitin a la participació de més dones amb càrregues familiars.

“Els homes es tan més acostumats o sigui, totes les imatges públiques són homes al capdavant de tot, llavors sembla que per un home doncs ja ho tingui com més donat i que ho sigui una dona doncs és com més trencador i realment moltes es tiren enrere” (Entrevista 4: 36.00)

Pel que fa a la manca de temps de lliure disponibilitat, cal recordar la hipòtesi 1. Les dones amb càrregues familiars que participen en política realitzen, a l'igual que en les que són presents al mercat laboral, una trajectòria de presències i absències. En funció de la quantitat de temps que han dedicar al treball de cura en cada etapa de la seva vida, adapten el seu volum de participació política i, com a conseqüència del valor de la presència en els col·lectius polítics, assumeixen més o menys càrrecs de responsabilitat. En el cas de les entrevistades, totes les que continuen participant en col·lectius polítics han disminuït la seva participació amb el naixement de criatures i

l'han "adaptada" a les seves circumstàncies, prioritzant algunes tasques i abandonant-ne d'altres. En el cas d'haver tingut la criatura abans de començar a participar, també han decidit assumir més o menys responsabilitats en funció del pes de les tasques de cura. Totes donen una gran importància a aquestes decisions i assenyalen que els va ser difícil decidir què prioritzaven.

Un dels casos que es repeteix és el fet de prioritzar espais. La participació en col·lectius polítics vinculats als moviments socials suposa un seguit de reunions extra de coordinació amb altres plataformes i col·lectius més amplis. Les entrevistades 1 i 2 afirmen haver abandonat la presència en aquests espais complementaris amb el naixement de la seva criatura i, de moment, no tenen pensat tornar a assistir-hi.

"Estava en molts llocs i a cap podia estar bé... a la Plataforma d'habitatge de Sant Cugat... estava en alguna... al Casal Popular... i bueno, mica en mica vaig anar deixant apartades per centrar-me només en la CUP i ara per ara tampoc se m'ha passat de tornar-hi... vaig començar a prioritzar abans de néixer i ara cada vegada... cada vegada prioritzo més..." (Entrevista 1: 27.35)

"Ara no puc fer com abans i només estic una mica al Casal però és que abans arribava super tard quan anava a la Plataforma, a la CUP, al Casal, a l'AMPA... ho feia tot i a vegades arribava tard per fer el sopar... he d'ajudar-los amb els seus deures... és feina, és feina, per mi és estar o no estar en els llocs com la CUP de més feina..." (Entrevista 2: 52.00)

Malgrat la presència més gran de dones a la PAH, tant a nivell numèric com a l'hora d'assumir responsabilitats, i el seu reconeixement de certs aspectes de les tasques de cura que fa que alguns dels factors externs no suposin un obstacle per la presència de les dones, les dones que participen a la PAH també han de prioritzar entre assumir més responsabilitats o dedicar-se al treball domèstic i de cura. Així doncs, veiem com l'estructura sexuada de la vida quotidiana continua tenint un pes important malgrat que alguns col·lectius es mostrin una mica més sensibles amb les tasques domèstiques i de cura o facilitin la participació de persones amb criatures.

"Yo creo que hay que encontrar el equilibrio... mira muchas veces no duermo pensando 'y ahora como organizo esto, y ahora como voy a tal sitio y hago esto'... bueno esto me pasó sobretudo porque quería entrar en aquella comisión que te decía de 'plan de ataque', porque a lo mejor era a las 2 de la tarde a Barcelona y mi niña entra a las 3 y media al cole, que sí, que mi hijo la puede llevar, pero el día que él no puede, ¿como lo hago? Sí, que le dí muchas vueltas a la cabeza hasta que dije no, ahora vamos a centrarnos en lo que estamos haciendo y bueno ya cuando la niña sea más grande ya haré más cosas..." (Entrevista 3: 21.25)

Com hem vist, l'aparició de càrregues familiars no repercuteixen igual en la vida quotidiana dels homes i de les dones (Moreno, 2008). Les entrevistades que formaven part de la CUP i d'Endavant afirmen aquesta diferència pel que fa a l'hora de continuar mantenint responsabilitats polítiques. Les dones adapten els seus ritmes al treball domèstic i de cura. Pel contrari, veiem divergències en el cas dels homes segons les percepcions de les entrevistades. Alguns disminueixen la seva participació però sense abandonar-la, altres mantenen les responsabilitats i d'altres fins i tot assumeixen més responsabilitats.

“A Endavant jo sí que lo que veig és que els homes que han sigut pares estan a totes, igual, i alguna amb càrrecs en plan organitzador territorial, organitzador comarcal, i has d'anar fent un munt d'assemblees i a València i tot això. En canvi, les dones que han tingut fills, que són menys, perquè sí que hi ha més homes que dones, en general... si no han marxat casi del tot com jo... sí que crec que han fet com una mica... un parón. Els homes els veus a tot arreu i les dones doncs menos” (Entrevista 6: 13.58)

Respecte la invisibilització de les tasques de les dones en els col·lectius polítics les entrevistades que observen una divisió de tasques per part d'homes i dones. Afirmen que ells duen a terme el treball més manuals i a on intervé la força física i elles tendeixen a desenvolupar tasques de coordinació, secretaria i qüestions relacionades amb el seu rol de cuidadores com anar a comprar o fer-se càrrec de les criatures en el cas que n'hi hagi. Pel contrari, es veuen més limitades a assistir a reunions amb altres col·lectius i exercir unes tasques més decisòries en aquest sentit. A més, cal afegir-hi que el fet de prioritzar diferents parcel·les de participació en funció del temps de lliure disposició personal i la trajectòria de presències i absències també condiciona la incidència i la visibilització de les dones en tant que la presència és un dels valors principals d'aquest tipus de participació.

“El que m'ha passat molts cops és que assumeixo moltes feines i després no puc fer-les... són responsabilitats com anar a reunions amb altres col·lectius, prendre decisions... més o menys això, perquè per exemple fer la compra pel Casal molts cops la faig jo perquè surto amb els nens a passejar i després jo puc fer la compra i passa a comprar, però tot lo que és el treball d'anar a reunions, prendre decisions, aportar idees... per mi està molt limitada, jo no puc, jo no podia anar, a cap reunió quasi mai... és molt difícil” (Entrevista 2: 25.31)

També veiem com en alguns casos la presència d'homes, especialment si hi mantenen una relació més enllà de l'espai polític, limita a algunes dones a adoptar rols actius.

“Hay muchas chicas que también pasa que cuando tienen el marido al lado no hablan tanto que

cuando no está” (Entrevista 3: 29.25)

Tanmateix, no tenim prou evidències per relacionar aquesta divisió sexuada de les tasques i la manca de visibilització de les dones, ja que algunes de les entrevistades afirmen que elles i la resta de dones del seu col·lectiu duen a terme tot tipus d'activitats, accions i tasques de portaveu sense distinció de gènere. Així i tot, algunes de les entrevistades perceben un lideratge majoritari dels homes i una menysvaloració de les dones que les deixa en un rol secundari. En aquest cas, val a dir que les dones que han deixat de participar es mostren més crítiques o han percebut més diferències en aquest sentit.

“Sí que es veritat que a la CUP local, entre cometes això que diré ara, no hi ha dones. El nucli dur està format per 5 o 6 homes. Sí que hi ha dones que militen i que van constantment a les assemblees, però el nucli dur són homes. Els regidors són homes, els números 3 i 4 de les llistes que són dones tenen una participació parcial, o sigui no s'han acabat d'incorporar en el projecte política, potser una més que l'altre, però realment es comenta, la gent en assemblees, de dir bueno sí hi ha una noia jove no sé què que diu alguna cosa i es canvia de tema, però si algun del nucli dur home repeteix la mateixa idea llavors se li contesta. Sí, totes aquestes pràctiques que són super habituals en assemblees”. (Entrevista 4: 20.00)

Probablement, a l'igual que succeeix amb el mercat laboral, aquesta menysvaloració no ve tant donada pel tipus de tasques que tendeixen a dur a terme les dones que participen, la seva capacitat per la política o els mèrits que realitzen, sinó per la seva predisposició a fer-se càrrec de les tasques domèstiques i de cura i a la invisibilització del volum d'aquestes en els col·lectius polítics. D'una banda, ens trobem davant d'una reproducció dels estereotips sexuals pels quals la política seria cosa d'homes i la criança de les dones. De l'altra, malgrat el caràcter alternatiu i d'esquerres dels col·lectius en qüestió continua prevalent el manteniment de la centralitat del mercat laboral que subordina i menysprea les tasques domèstiques i de cura.

“Aquí es va veure el fet diferencial, llavors evidentment socialment es reconeix molt més que lo que és obligatori és lo laboral, que la maternitat doncs mira si aquell dia t'espaviles, no es té la concepció de que allò també és una obligació de que allò també és una obligació o almenys que té el mateix pes o més que el tema laboral” (Entrevista 1: 26.25)

Finalment, si bé la principal causa que impossibilita un canvi en els col·lectius polítics amb menys presència femenina és la invisibilització de les tasques domèstiques i de cura i el fet de considerar-les un afer privat, també trobem homes que qüestionen aquests temes de manera directe i es resisteixen a dur a terme els canvis necessaris per impulsar un model organitzatiu més

amable per les dones.

“I el problema que jo m’he trobat quan parlant tu a tu amb la gent, amb conversa de bar més que a nivell de transformació política, quan parlo amb els homes de la CUP es converteix en una guerra de sexes – es que les dones no hi sou perquè no hi voleu – i es blinden molt com per protegir una estructura” (Entrevista 1: 21.35)

D'altra banda, si bé en els col·lectius més ideologitzats com la CUP o Endavant trobem una presència inferior de dones i una forta segregació vertical, en els moviments socials com la PAH o en els col·lectius vinculats a la quotidianitat com les AMPA, on trobem una presència majoritària de dones, les entrevistades assenyalen els comportaments recelosos de les parelles i la família de les dones que assumeixen volums de participació elevats. En el cas de les AMPA, a més, segons exposa l'entrevistada 4, malgrat trobar-hi més presència de dones, la majoria de càrrecs de responsabilitats també són exercits per homes.

“Surgen muchos problemas a nivel de pareja, mucho de que 'no me dedicas tiempo', muchas chicas que dicen 'me voy porque mi marido me dice que estoy aquí demasiado tiempo [...] Y también con parejas jóvenes de 33-34 años... aquello de que 'pasas mucho rato allí, que me enfado' luego está el rol del hermano, la suegra... que también influye... supongo que es esto que no están acostumbrados a que las mujeres sean tan activas en algo así y es como chocante... si que pasa mucho esto de que hay celos” (Entrevista 3: 29.25)

“Una noia va arribar a dir en una reunió va dir, és que és una noia que va assumir un càrrec i el cap d'una setmana ho va deixar, me'n recordo així clarament, 'estaba muy ofendida porque sabía que había habido muchos rumores de que su marido le había prohibido ejercer el cargo y ella quería dejar claro que su marido era un buen hombre y que ella había cambiado de opinión” (Entrevista 5: 20.00)

Així doncs, podem afirmar que alguns dels homes que participen en col·lectius polítics generen resistències als canvis que beneficiarien que poguessin participar més dones i assumir més càrrecs de responsabilitat i que els homes que no hi participen no accepten que les dones dediquin un volum de temps elevat a la participació política. Malgrat els avenços en els imaginaris d'homes i dones pel que fa a la igualtat de gènere, els estereotips sexistes pels quals els homes s'haurien de dedicar al mercat laboral i a la resta d'activitats d'àmbit públic com la participació política i les dones a la criança, continuen prevalent en la nostra societat i també en el seu motor de canvi: els col·lectius polítics i els moviments socials.

6.4 Taula de síntesi dels resultats

	Factors interns: Dones: rols de gènere i situació en l'estructura sexuada de la vida quotidiana	Factors externs: Participació política pensada en clau masculina: obstacles, oportunitats i resistències dels propis col·lectius
Hipòtesi 1: La manca de temps de lliure disponibilitat condiciona la participació política de les dones	<p>La centralitat del mercat laboral i la invisibilització de les tasques domèstiques i de cura</p> <p>Temps de lliure disposició personal de les dones: Participació en el mercat laboral, volum de les càrregues familiars, repartiment de les tasques domèstiques i de cura i suports externs</p> <p>Les criatures: Un punt d'inflexió en el temps de les dones</p> <p>La rigidesa de les tasques de cura</p> <p>Diverses maneres de concebre la maternitat</p>	<p>Horaris de les reunions pensats en clau masculina</p> <p>Les tasques domèstiques i de cura es consideren una qüestió privada, separació entre el món polític i la vida quotidiana</p> <p>En els col·lectius amb més presència de dones com la PAH es faciliten algunes qüestions que fan més amable la participació de les dones</p> <p>Els ritmes de l'agenda política</p> <p>La importància de la presència, el model ideal de plena dedicació en la participació política i la participació política com a mode de socialització</p>
Hipòtesi 1.1: Estratègies i adaptació de les dones que participen	El paper de les parelles i el repartiment de les tasques domèstiques i de cura	<p>Desenvolupar estratègies per seguir participant:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Portar les criatures a les reunions quan és possible • Ritme de vida frenètic: Sacrificar hores de son per seguir participant • Planificar detalladament els dies, viure sota un règim de triple-presència

		Les dones es veuen obligades a adaptades perquè el pes de les tasques domèstiques i de cura no es visualitza com un problema col·lectiu en la participació política
Hipòtesi 2.1: Tipus de participació de les dones que han deixat de participar activament	<p>Les dones que deixen de participar activament en col·lectius polítics mantenen l'associacionisme com a part important de la seva vida, però en altres espais, vinculats o no amb el col·lectiu anterior, que els permeten compaginar les tasques domèstiques i de cura i la participació política.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Duen a terme un paper de col·laboradores en els col·lectius que poden adaptar a les seves possibilitats. • Participen en associacions de tipus cultural que no depenen d'una agenda política i permeten una participació més relaxada. • Participen en qüestions directament relacionades amb les tasques domèstiques i de cura (associacions de pares i mares de les escoles, cooperatives de consum). 	<p>Duen a terme un paper de col·laboradores en els col·lectius que poden adaptar a les seves possibilitats. La importància de la presència fa que les seves aportacions siguin invisibilitzades.</p> <p>La manca de reconeixement de les tasques domèstiques i de cura també invisibilitza aquest tipus de participació relacionat amb la quotidianitat i subestima les tasques associatives de les dones.</p>
Hipòtesi 2: Motivacions i reivindicacions política	Les motivacions de l'allunyament amb la política professional són de tipus ideològic .	Les entrevistades 2, 4 i 6 perceben una manca d'interès entorn de les qüestions relacionades amb les tasques domèstiques i de cura i especialment sobre la maternitat i la criança.

	<p>Els motius per començar a formar part dels col·lectius polítics d'on participen són principalment les xarxes informals i les amistats. També les necessitats quotidianes en el cas de la PAH.</p> <p>Vinculen part de les seves reivindicacions amb qüestions relacionades amb les tasques domèstiques i de cura.</p> <p>Se senten més còmodes amb les maneres d'organitzar-se més properes a la ciutadania que desenvolupen els moviments socials.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Critiquen la manca de discurs sobre les famílies per part dels col·lectius polítics alternatius. • Critiquen el model de dona ideal autònoma i independent de les esquerres, que no té en compte el paper de les tasques domèstiques i de cura. <p>Podríem afirmar que si es facilités la compaginació de les tasques domèstiques i de cura amb la participació política hi hauria més dones que podrien participar-hi i, per tant, el seus punts de vista i les seves reivindicacions serien més visibles, de manera que més dones s'hi sentirien identificades.</p>
<p>Hipòtesi 3: Adquisició de responsabilitats</p>	<p>Rol passiu davant les responsabilitats, esperen a ser proposades en comptes de presentar-se pels seus mèrits. La necessitat de l'aprovació de les seves parelles.</p> <p>Amb la suma dels factors interns i externs podem afirmar l'existència d'un sostre de vidre també en els col·lectius polítics alternatius.</p>	<p>Trajectòria de presències i absències; les dones amb càrregues familiars prioritzen diferents espais de participació en funció del volum de tasques domèstiques i de cura. Divergència de trajectòries en el cas dels homes amb càrregues familiars, malgrat la majoria de càrrecs continuen ocupats per ells.</p> <p>Manca de referents femenins en càrrecs de responsabilitat divergents al “model ideal de dona”</p> <p>La invisibilització de les dones en els col·lectius polítics: a banda de la</p>

		<p>importància que es dóna a la presència, les dones adopten rols de secretàries i tasques vinculades al treball domèstic i en alguns casos es perceben infravalorades</p> <p>Les resistències masculines al canvi: Alguns homes que participen en col·lectius masculinitzats mostren una actitud recelosa quan es visibilitzen les desigualtats de gènere en el seu col·lectiu. Alguns homes que no participen es mostren recelosos amb les dones que assumeixen càrrecs de responsabilitat o dediquen molt temps a la participació política, especialment en col·lectius feminitzats. Reproducció dels estereotips sexistes també en els col·lectius polítics alternatius i moviments socials: La política pels homes, la criança per les dones.</p>
--	--	--